

SALG OG KJØP AV ANTIKKE MØBLER?

Saken dreide seg om salg og kjøp av møbler og inventar som tilhørte Barfrøstua – en bygning som ble oppført rundt 1790. Barfrøstua ble fredet i 1923 i samsvar med bygningsfredningsloven av 1920. I juli 2005 solgte eieren av Barfrøstua et skatoll, et framskap, to matskap, en gulvklokke, to hjørneskap, 15 meter benker, samt to hyller, til en antikvitetshandler til en samlet pris på kr 300 000. Samme dag videresolgte forhandleren nesten alle disse møblene til en privatperson for rundt 400 000 kroner. Riksantikvaren oppdaget salget av inventaret ved en inspeksjon i 2007, og meldte forholdet til Økokrim. Økokrim reiste tiltale mot både selger, antikvitetshandleren og den private kjøperen for brudd på kulturminneloven og heleribestemmelsen i straffeloven.

RETTENS VURDERING AV FREDNINGSVEDTAKET

Bygningsfredningsloven av 1920 § 1 omtalte kun fredning av ”bygninger og luter av bygninger”. Fredningsvedtaket fra 1923 omhandler derfor kun bygningen. Sentralt for lagmannsrettens vurdering var derfor hva som ble omfattet av ordet ”bygning”. Lagmannsretten gjorde en meget nøye vurdering av forståelsen av ordet basert på den tingsrettslige litteraturen, hva som har vært vanlig betraktning av slikt inventar ved arveoppgjør, samt den gjengse oppfatning hos lokalbefolkningen om hva som tilhører bygningen. Lagmannsretten kommer etter dette frem til at også fast inventar inngår i bygningsfredningslovens begrep ”byg-

AV ADVOKATFULLMEKTIG
SUSANNE LARSGAARD
FOTO: NRK ØSTNYTT

¹ Dommen inneholder for øvrig en interessant historisk gjennomgang

² Dommen ble avsagt 1. februar 2010, og da denne artikkelen ble

ERIK DAVIDSEN

SUSANNE LARSGAARD

Dersom du er eier av en bygning som er fredet, er da også alt inventar og møbler omfattet av fredningsvedtaket? Og dersom du selger inventar som viser seg å være fredet, vil både du og kjøperen da kunne bli holdt strafferettslig ansvarlig? Dette var noen av spørsmålene som var oppe for Eidsivating lagmannsrett 18. januar 2010, og som vi skal se nærmere på her.

ning” og uttaler: *”At fast inventar må innbefattes, er nødvendig for fullt ut å ivareta formålet med fredningen som åpenbart ikke bare gjaldt barfrøet slik som de tiltalte har anført, men også den faste innredningen.”*

Lagmannsretten foretar deretter en grundig gjennomgang av hva som var å anse som fast inventar i Barfrøstua¹. Retten tok utgangspunkt i at samtlige av de gjenstandene som krevdes tilbakeført inngår i det faste innredningsmønsteret for stuene på storgårder i Østerdalen. Det vises blant annet til en beskrivelse av Eilert Sundt fra 1861. I tillegg til at det historisk og bruksmessig er tale om fast inventar, vektlegger også retten at møblene var innfestet i bygningen. Det ble synlige merker i vegger og gulv ved fjerning av møblene. Lagmannsretten konkluderer med at alt inventaret som nevnt innledningsvis var fredet da det ble fjernet i 2005.

RETTENS VURDERING AV STRAFFEANSVAR

Lagmannsretten kom frem til at selgeren kunne straffes etter straffebestemmelsene i kulturminneloven § 27. Den nåværende kulturminneloven § 15, fjerde ledd, omfatter straffbare handlinger i forhold til vernede bygninger hvor fredningsvedtaket ikke inneholder noen spesifisering av hva som er tillatt og ikke. Lagmannsretten fant det klart at forbudene i § 15, fjerde ledd, også gjelder en fredning der vedtaket ikke selv bestemmer rettsvirkningene, og kom således til at listefredninger fra

1920 er inkludert. Retten trodde ikke selgeren på at han ikke hadde forstått at inventaret var fredet. Retten viste til at den som skal foreta irreversible skader på en fredet bygning, har en meget sterk undersøkelsesplikt. Eieren hadde undersøkt grunnboken og fått opplyst at intet var tinglyst på eendommen. Dette ville imidlertid ikke gitt ham nødvendig informasjon, fordi fredningen var fra 1923. Retten kom til at han skulle ha undersøkt hos de rette instanser, og uttalte at: *”En slik forsettlig uvitenhet er grovt uaktsomt. Han har ingen godtakbar unnskyldning for sin uvitenhet og har således handlet grovt uaktsomt.”* Selgeren fikk ubetinget fengsel i tretti dager, og en bot på 20 000 kroner.

Antikvitetsforhandleren ble dømt for brudd på straffeloven § 317 (heleri) til ubetinget fengsel i 21 dager, en bot på 20 000 kroner, samt til inndragning av gevinst på 110 000 kroner for videre-salget. Retten la også her til grunn en streng undersøkelsesplikt. Det ble vist til at antikvitetsforhandleren var klar over at Barfrøstua var fredet, og at han derfor av eget initiativ burde foretatt ytterligere undersøkelser med myndighetene som forvalter kulturarven. Det var ikke tilstrekkelig at han slo seg til ro med de opplysninger han fikk av selgeren. Det at antikvitetsforhandleren ikke hadde funnet opplysninger om fredningen verken i Løsøreregisteret i Brønnøysund eller i grunnboken hos tinglysningsmyndighetene, var ikke tilstrekkelig til å fritas for ansvar.

Men også den private kjøperen ble dømt for brudd på straffeloven § 317 (heleri). Han ble dømt til ubetinget fengsel i 21 dager og til en bot på 20 000 kroner, samt til inndragning av de gjenstandene han hadde kjøpt. Retten vektla at kjøperen hadde gode kulturhistoriske kunnskaper. Det hjalp ikke at vedkommende kjøpte møblene av en profesjonell og seriøs forhandler, og at forhandleren hadde opplyst at det var foretatt undersøkelser om lovligheten. Retten påpekte at vedkommende hadde plikt til å forvise seg om at antikvitetsforhandlerens undersøkelser omfattet henvendelse til vernemyndighetene, og han burde selv ha kontaktet myndighetene når så ikke var tilfelle.

EN RIKTIG AVGJØRELSE?

Saken reiser flere interessante problemstillinger. For det første vurderingen av hvordan fredningsvedtaket fra 1920-årene skal forstås i forhold til dagens kulturminnelov. Lagmannsretten vurdering får nå betydning for alle som eier bygning som er fredet etter 1920-reglene². For det andre går retten langt i å pålegge både antikvitetsforhandleren og den private kjøperen et selvstendig ansvar for å undersøke om fjerningen av møblene var lovlig. Noen vil mene at dette ansvaret trekkes langt – i det minste for den private kjøperens del. Retten viser til at de tiltaltes adferd og manglende undersøkelser vitner om manglende respekt for vernede verdier, og om en holdning som rettsordenen ikke kan beskytte. Derfor, hvis du eier en fredet bygning, bør du la skapet stå!

¹ Ang av barfrøstuer, og spesielt interesserte kan lese hele dommen på www.domstol.no – og velge Eidsivating. skrevet, var vi ikke kjent med om noen av partene ville anke saken til Høyesterett.